

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Приймальною комісією
Протокол № 3 від 06.05. 2024 року
Голова Приймальної комісії

Олександр ТУРУНЦЕВ

Програма

Фахового іспиту з Філософії

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Спеціальність: 033 Філософія
Освітня програма: «Філософія»

ПОГОДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної та
начальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри філософії та
релігієзнавства

протокол № 13 від 26.04 2024 р.

Завідувач кафедри Олександр Горбань

Київ – 2024

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фаховий іспит з Філософії призначений для перевірки знань вступників для вступу на навчання, відповідно до п. 7.3.2. Правил прийому Київського столичного університету імені Бориса Грінченка зі спеціальності 033 Філософія рівня вищої освіти - першого (бакалаврського) у відповідності до державних стандартів підготовки фахівців.

Під час фахового іспиту оцінюються рівень розуміння змісту філософії як науки, її історії та особливостей розвитку.

Форма проведення – комп'ютерне тестування.

Тривалість тесту – 60 хвилин.

Шкала оцінювання – 200-бальна.

Критерії оцінювання знань вступника

Кількість балів (max - 200)	Критерії
180 – 200	Виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
160 – 179	Виставляється за ґрунтовні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
140 – 159	Виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
120 – 139	Виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
100 – 119	Виставляється за слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
1 – 99	Незадовільно

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

I. Предмет і функції філософії

Світогляд. Структура та історичні типи світогляду. Виникнення філософії як теоретичної форми світогляду: перехід «від міфу до логосу». Структура філософського знання: основні філософські дисципліни. Філософія і наука, філософія і релігія, філософія і мистецтво, філософія і здоровий глузд. Функції філософського знання.

II. Історія Стародавньої філософії

Виникнення філософії в Стародавньому Китаї, Стародавній Індії та Стародавній Греції. Канон І Цзин і космологія «інь-ян». Філософські школи Стародавнього Китаю. Конфуціанство і даосизм. Комплекс ведичної літератури. Передфілософія Упанішад. Філософські школи Давньої Індії. Астіка і настіка. Категоріальні системи, онтологія, гносеологія, логіка, канонічні тексти даршан.

Рання грецька філософія («досократики») та її основні поняття: *physis* (природа, народження, походження, порода), *arche* (початок, першоречовина, верховне, чільний початок), *kosmos* (світ, порядок), *logos* (слово, розум, закон, склад природи). Іонійська й італійська «фісіологія». Мілетська школа: вчення про загальну першооснову. Космологія і арифмогеометрія Піфагора і піфагорійців. Вогонь як «логос» природи в ученні Геракліта Ефеського. Критика антропоморфізму у Ксенофана Колофонського. Аргументи елейської школи проти множинності і руху. Вчення Емпедокла й Анаксагора. Атомізм Левкіппа і Демокріта. Протагор і його теза «людина є міра всіх речей». Маєвтика Сократа і софістичний метод *dyssoi logoi* («подвійних промов»). Ототожнення знання і чесноти в філософії Сократа. *Corpus Platonicum*: історія формування. «Платонівська питання». *Episteme* і *doxa* в філософії Платона. Пізнання як любовний потяг («Пир») і *anamnesis* («Менон»). Аргументи на користь безсмертя душі («Федон»). Космологія і теологія Платона. Деміург як творець світу. Обґрунтування вічності космосу. «Світова душа» і «восприємниця» *chora* («Тімей»). Етика і політика Платона («Держава», «Закони»). Доброчесність як *arete* людини. Основні чесноти держави. Правильні і неправильні державні устрої. Філософія мистецтва Платона. *Corpus Aristotelicum* і його структура. «Органон» як знаряддя наукового пізнання. Сіллогістика Аристотеля.

Космологія і психологія Аристотеля. Душа як *entelecheia* тіла. Метафізика Аристотеля, його аргументи проти теорії ідей Платона. Вчення просуті, чотири значення причини, *hyle* і *morphe*, *dynamis* і *energeia*. Етика і політична філософія Аристотеля: *eudaimonia* і *arete*, мета держави і форми політичного устрою. Теорія мистецтва, *mimesis* і *katarsis*. Філософські школи епохи еллінізму. Сократичні школи (кініки, кіренаїки, мегарики), академіки і перипатетики. Логіка, фізика й етика стоїків. Ідеал стоїчного мудреця. Принцип задоволення (*hedone*) і *ataraxia* в епікуреїзмі. Скептичні *tropoi* як дискредитація «догматичного знання». Принцип «утримання від суджень» (*epoche*). Філософія неоплатонізму. Плотін про ієрархії буття. Тріада: *Hen – Nous – Psyche* (Єдине – Розум – Душа). Єдине як надбуттєвість і надблагий початок. *Еманація* і *ekstasis*. Зло як не-суще.

III. Історія західної філософії: Середні віки і Відродження

Періодизація середньовічної філософії. Перші грецькі і латинські апологети: їх завдання і аргументи проти язичників. Гностичні системи. Християнський гнозис Климента Олександрійського і Орігена. Вчення про Трійцю і христологія Тертуліана, опозиція Афін і Єрусалиму. Проблема *homoousios*. Нікейський собор. Аріанство. Кападокійці. Христологічні суперечки V ст. Халкідонський собор. Монофізити й несторіани. Аврелій Августин: шлях пізнання як сходження розуму під керівництвом віри. *Homo interior*, «внутрішня людина». Вчення про Трійцю («Про Трійцю»), про час і вічність («Сповідь»), про два гради («Про Град Божий»). Містичне богослов'я і перехід від патристики до схоластики. Співвідношення апофатичного (позитивного) і катафатичного (негативного) богослов'я. Псевдо-Діонісій Ареопагіт і метафізика світла. Боецій: «Втішання Філософією». Вчення Іоанна Скота Еріугена. Схоластична філософія. Єдиний доказ буття Бога Ансельма Кентерберійського («Прослогіон»). Проблема універсалій. Реалізм і номіналізм в XII ст. Платонізм Шартрський школи. Концептуалізм П'єра Абеляра. Зріла схоластика (XIII – початок XIV ст.). Феномен середньовічного університету. «Аристотелівський ренесанс». Альберт Великий. «П'ять шляхів» Томи Аквінського, його вчення про буття: буття як *actus*. Латинський аверроїзм. Концепція двоїстої істини. Дунс Скот: буття як первинний об'єкт метафізики, поняття *haecceitas*. Пізня схоластика (XIV-XV ст.). Номіналізм Вільяма Оккама. Принцип «бритви Оккама». Рейнська містика. Майстер Екхарт. Політична філософія середньовіччя (Августин, Тома Аквінський, Оккам, Марсилій Падуанський).

Філософія епохи Відродження і Реформації. Основні філософські орієнтації Відродження: гуманізм, платонізм, аристотелізм, містицизм і магія, натурфілософія. Гуманізм Італійського Відродження XIV – XVI ст.

Ренесансний неоплатонізм. Платонівська академія у Флоренції. Марсіліо Фічіно і Піко делла Мірандола. Ідея загальної релігії і містичний пантеїзм.

Микола Кузанський: концепція «вченого незнання», вчення про істину і «збіг протилежностей». Ренесансний аристотелізм. Гуманістична етика Еразма Роттердамського. Утопія Томаса Мора. Концепція світської держави Ніколо Макіавеллі. Макіавеллі і макіавеллізм. Відродження античного скептицизму в «Пробах» Мішеля Монтеня. Утопічний соціалізм Томазо Кампанелли. Ренесансний пантеїзм. Натурфілософія і героїчний ентузіазм Джордано Бруно. Релігійні та культурно-історичні передумови Реформації.

«Апофатичний пантеїзм» Якоба Беме. Формування новочасової філософської парадигми та наукова революція XVI - XVII ст. Роль Галілео Галілея і Миколи Коперника у формуванні нового наукового стилю.

IV. Філософія Нового часу

Проблема людини у філософії Рене Декарта. Принцип *cogito* як основоположний принцип новочасової філософської парадигми. Картезіанський дуалізм. Проблема доказу буття Бога як проблема початку філософії. Картезіанська фізика. Ісаак Ньютон як опонент Декарта. «Істини розуму» і «істини серця» в філософії Блеза Паскаля. Бенедикт Спіноза і Рене Декарт: суперечка про субстанції. Природа творча і природа створена в філософії Бенедикта Спінози. Раціоналістична етика Спінози. Монадологія Готфріда Ляйбніца. Необхідні і випадкові істини. Принцип встановленої гармонії і проблема теодицеї. Методологічні передумови британського емпіризму в філософії Френсіса Бекона. Сила і слабкість індукції. Бекон і англійська традиція соціальної утопії. Номіналізм Томаса Гоббса. Людина як тіло і людина як машина. Гоббс і соціально-правовий ідеал Нового часу.

Проблема субстанції у Джона Локка. Первинні і вторинні якості в трактуванні Локка. Локк і Гоббс про соціальні умови свободи. Джордж Берклі і його теорія суб'єктивності первинних якостей. Критика Девідом Юмом теорії причинності і обґрунтування агностицизму. Трактування Юмом людської природи, моралі і релігії. Філософія Просвітництва: проблема людської природи, природність і цивілізованість. Просвітницька «робінзонада». Проблема людського «інтересу» і принцип «розумного егоїзму». Варіанти деїзму у французькому Просвітництві. Проблема матерії і субстанційність руху. Концепція історії Шарля Монтеск'є. Періодизація історії у Вольтера. Просвітницькі концепції історичного прогресу. Руссоїстська утопія.

V. Філософія ХІХ століття

Відповідь Іммануїла Канта на запитання «Що таке просвітництво?». Роботи Канта докритичного періоду. «Критика чистого розуму» Канта. Трансцендентальна постановка питання у Канта і його «коперніканський переворот». Синтетичні й аналітичні судження *a priori*. Проблема «речі в собі» (критика Фрідріха Якобі). Чуттєве споглядання: форми чуттєвості і його функції. Категорії розуму. Трансцендентальна дедукція і проблема схематизму. Трансцендентальна апперцепція. Чистий розум і ідеї чистого розуму. Паралогізми й антиномії чистого розуму. Ідеал чистого розуму. Критика практичного розуму і формалізм етики Канта. Проблема автономії етичного дії. Етика обов'язку. Категоричний імператив і його формулювання. Постулати практичного розуму. Проблема співвідношення віри і знання. Місце «Критики здатності судження» в критичній філософії Канта. Естетична здатність судження. Антиномічність суджень смаку, аналітика прекрасного і піднесеного, визначення мистецтва, класифікація видів мистецтва, вчення про суб'єкта художньої творчості («про генія»). Від естетики до телеології. Філософія релігії, політична філософія та філософія історії Канта. «Абсолютний ідеалізм» і його основні представники. Науковчення Готліба Фіхте. Примат практичного розуму. Основи науковчення. Принцип свідомості і принцип опосередкування. Проблема «Я» в філософії Фіхте. Суперечка про атеїзм. Пізній Фіхте: проблема інших «Я». Абсолютне буття. Філософія релігії і права, політична філософія Фіхте. Проблема періодизації творчості Фрідріха Вільгельма Йозефа Шеллінга. Природа і дух. Абсолютна тотожність. Поворот у творчості Шеллінга. Релігійна філософія і проблема свободи. Питання про походження зла і проблема творіння. Філософія світових епох. «Феноменологія духу» та її положення в системі Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. «Елементарна структура» праці: свідомість, самосвідомість, розум. Система Гегеля. Наука логіки: буття, сутність, поняття. Філософія природи. Філософія духу. Суб'єктивний дух: антропологія, феноменологія духу, психологія. Об'єктивний дух: абстрактне право, моральність, моральнісність, світова історія. Абсолютний дух: мистецтво, релігія одкровення, філософія. Німецький неогуманізм - Вільгельм фон Гумбольдт. Основні представники філософії романтизму: Фрідріх Шлегель, Новаліс, Фрідріх Шляєрмахер, Фрідріх Гельдерлін. Суперечка про пантеїзм і її значення для німецької філософії. Младогегельянство. Антропологічний принцип Людвіга Фюєрбаха та його критика Карлом Марксом. Соціальна філософія Маркса. Проблема відчуження у філософії Маркса.

Екзистенціальна філософія Серена К'єркегора. Естетична, етична, релігійна стадії екзистенції. Вчення Артура Шопенгауера про світову волю. Принцип достатньої підстави, феноменальний світ і кантівська проблема «речі в собі» в філософії Шопенгауера. Метафізичні підстави теорії мистецтва. Еволюція поглядів Фрідріха Ніцше. «Аполонівське» і «діонісійське» в «Народженні трагедії з духу музики». Вчення про «пасивний» та «активний» нігілізм. «Вічне повернення» як антитеза християнства. Переоцінка всіх цінностей. Генеалогія моралі. *Ressentiment* як джерело моралі. «Остання людина» і «надлюдина». «Смерть Бога». «Перший» позитивізм. Відношення філософії і «позитивної» науки в навчанні Огюста Конта. Класифікація наук. «Основний закон розвитку людського духу». Герберт Спенсер про еволюцію, щодо науки і релігії. Філософія Джона Стюарта Мілля.

VI. Історія західної філософії ХХ століття

«Другий позитивізм». Емпіріокритицизм Ернста Маха. Методологія емпіріокритицизму: принцип економії мислення. Поняття «чистого опису» й усунення психофізичного дуалізму в філософії Маха. Точка зору

«природного поняття про світ» і «принципова координація» в філософії Ріхарда Авенаріус.

Основні школи та представники неокантіанства в Німеччині. Критика кантівської «речі в собі» і трансцендентальний метод в Марбурзькій школі неокантіанства. Поняття субстанції та функції у вченні Ернста Кассірера.

«Філософія символічних форм». Баденська школа неокантіанства. Протиставлення наук про природу і наук про культуру в філософії Генріха Ріккєрта. Неокантіанство і соціологія Макса Вебера. Вчення Анрі Бергсона про час. Інстинкт, інтелект, інтуїція в «Творчій еволюції». Критика інтелектуалізму. Філософія мистецтва Бергсона. Описова психологія та герменевтика Вільгельма Дільтея. Морфологія культури Освальда Шпенглера. Аполонівська, фаустівська і магічна душа в «Присмерку Європи».

Критика декартівського сумніву і вчення про закріплення вірувань Чарльза Сандерса Пірса. «Принцип Пірса». Радикальний емпіризм Вільяма Джеймса. «Воля до віри». Прагматизм як «метод залагодження філософських суперечок». Інструменталізм Джона Дьюї. Еволюція прагматизму. Прагматизм в дослідженнях по методології та логіці (Віллард Квайн, Ніколас Решер).

Прагматизм й аналітична філософія: межі сумісності та можливість спільної методології.

Метапсихологія Зигмунда Фрейда. «Воно», «Я» і «Над-Я». «Принцип задоволення» і «принцип реальності». Генеалогія моралі і соціальних інститутів. Ерос і Танатос. Критика теорії Фрейда в психоаналітичній традиції. Аналітична психологія Карла Густава Юнга, його вчення про архетипи колективного несвідомого. Фрейд-марксизм Вільгельма Райха, неофрейдизм Карен Хорні та Еріха Фромма, «психо-історія» Еріка Еріксона. Психоаналіз і герменевтика. Постфрейдівська психоаналітична естетика. Критика психологізму, релятивізму й історизму в працях Едмунда Гуссерля. Метод феноменологічної редукції, її ступені. Іntenціональність свідомості, конститутивні акти, ноєзис і ноєма. Трансцендентальний ідеалізм Гуссерля. Проблема інтерсуб'єктивності і вчення про «життєвий світ». Філософія й етика Макса Шелера. Онтологія Ніколая Гартмана. Феноменологія Моріса МерлоПонті. Феноменологічна соціологія, психологія і психіатрія. Вплив феноменології на екзистенціалізм. Екзистенціалізм в Німеччині. Феноменологічна онтологія Мартіна Гайдеггера. Буття і суще. Турбота. Кінечність та історичність існування. Вчення Гайдеггера про мову і техніку. Філософія Гайдеггера після «повороту». Філософія Карла Ясперса. Свобода і пригранична ситуація. Екзистенція і трансценденція. Екзистенційна комунікація, Філософська віра. Філософія історії Ясперса. «Осьова» і «прометеївська» епохи.

Екзистенціалізм у Франції. Феноменологічна онтологія Жан-Поля Сартра. «У-собі» і «для-себе-буття». Сутність та існування. Морфологія мистецтва і проблеми художньої творчості. Альбер Камю про абсурд і бунт. Релігійний екзистенціалізм Габрієля Марселя. Історизм Хосе Ортеги-іГассета: «Постання мас», «дегуманізація мистецтва». Віра і знання, принцип гармонії віри і розуму в неотомізмі. Креаціонізм, докази буття Бога. Етика і соціальна доктрина неотомізму. Еволюціонізм П'єра Тейяра де Шардена. Другий Ватиканський собор і розвиток католицької думки. «Політична теологія» («теологія революції», «теологія визволення»). Розвиток протестантської думки. Ліберальна теологія. «Діалектична теологія». Онтологія й історіософія Пауля Тілліха. Герменевтика Рудольфа Бультмана. Суперечка про «деміфологізацію». Теологія «смерті Бога». Ліберальна і фундаменталістська орієнтації в сучасному протестантизмі. Критика абсолютного ідеалізму Бертраном Расселом і Джорджем Муром. Логічний позитивізм Віденського гуртка: програма обґрунтування наукового знання. Критерій верифікації і дискусія про протокольні пропозиції. Фізикалізм і конвенціоналізм. Подолання метафізики логічним аналізом мови.

«Образна» теорія мови раннього Людвіга Вітгенштайна. Априорність логіки і проблема «містичного». «Мовна гра» як «форма життя» в філософії пізнього Вітгенштайна. Критичний раціоналізм Карла Поппера. Фальсифікація як критерій демаркації наукового і метафізичного знання. Соціально-політичні погляди Поппера. Критика історизму і марксизму. Концепція дослідницьких програм Імре Лакатоса. Томас Кун про «наукові революції». «Парадигма» і «нормальна наука». Проблема неспівмірності наукових теорій. Методологічний анархізм Пола Феєрабенда. Філософська антропологія і філософія техніки в Німеччині. Франкфуртська школа. «Діалектика Просвітництва» Теодора Адорно і Макса Горкгайма. Фрейд-марксизм Герберта Маркузе. «Пізнання й інтерес» Юргена Габермаса, теорія комунікативної дії. «Трансформація філософії» (Карл-Отто Апель). Філософська герменевтика Ганса-Георга Гадамера. «Суперечка про герменевтику». Герменевтика Поля Рікера: конфлікт інтерпретацій, нарративна ідентичність, злиття горизонтів. Структуралізм і його еволюція до постструктуралізму. Структурна антропологія Клода Леві-Строса. Структурний психоаналіз Жака Лакана. археологія знання Мішеля Фуко. «Смерть автора» в концепції Ролана Барта. Ризомне мислення Жюльєна Дельоза. Метод деконструкції Жака Дерріда. Естетичні парадигми модерну і постмодерну.

VII. Історія вітчизняної філософії

Філософські ідеї в часи Київської Русі. Вплив візантійської релігійної традиції на становлення філософської думки на Русі. Агіографія в Київській Русі. Писання Нестора, Іларіона, «Руська правда», «Повчання». Полемічна література та діяльність Братських шкіл. Київська академія. Становлення української софістичної філософської традиції. Вплив ідей української релігійно-філософської думки на становлення філософії Московії.

Філософія Г.Сковороди як засновник філософії серця. Філософія П.Юркевича як продовження української софійної традиції кордоцентризму.

Філософські ідеї Т.Шевченка. Кирило-Мефодіївське товариство та його роль у розбудові української національної ідеї. Розвиток філософії в Україні у XIX ст. Діяльність Київської релігійно-філософської школи. Вплив соціалістичних ідей на розвиток української філософської думки.

«Громадівський соціалізм». Філософські та соціально-політичні ідеї в українській літературі та публіцистиці другої половини XIX – поч. XX ст.

Філософські засади української національно-визвольної ідеї. Філософська думка в українській західній діаспорі. Вплив київської філософської традиції на російських філософів, які народилися, виховувалися чи проживали в Києві (М.Бердяєв, Л.Шестов, Г.Шпет, В.Зіньківський, С.Булгаков та ін.).

Екзистенційно-антропологічний напрямок в діяльності Київської філософської школи. Сучасна українська філософія у контексті європейської філософської традиції.

VIII. Метафізика й онтологія

Проблема буття. Світ як всеосяжна цілісність. Єдність і відмінність в світі. Основні стратегії побудови філософської картини світу: монізм, дуалізм, плюралізм. Матеріалізм чи ідеалізм: фундаментальна світоглядна альтернатива.

Історичні передумови розвитку метафізики. Метафізика Аристотеля, Томи Аквінського і Дунса Скота. Богослов'я і метафізика. Метафізика і мистецтво. Основні метафізичні поняття: акт і потенція, сутність та існування, загальне визначення трансценденталій, трансценденталія добра, трансценденталія істини. Метафізичні окреслення буття: активна і пасивна потенції, становлення вчення про істоту та існування, істина і хиба в окресленні буття, добро і зло в окресленні буття, краса як універсалія.

Недефінітивність буття. Значення терміну буття. Буття як дійсна цілісність. Буття як логічна цілісність. Проблема визначення буття. Експлікації буття. Проблема буття і дійсність. Проблема буття і логіка. Проблема буття і наука. Категорії: субстанція (некласичні розуміння субстанції і субстанція в епістемологічному контексті), акциденції та ін. Категорії класичної метафізики. Причина та ціль. Форма і матерія: матеріальна і формальна причини, дієва і цільова причини, проблема форми, матерія як метафізичне поняття. Аналітична лінгвофілософія і онтологія. Слово і буття. Область компетенції онтології та природничих наук. Онтологія як дескриптивна наука. Характеристики аналітичної онтології. Філософський аналіз мови і онтологія. Позитивізм і онтологічний дискурс. Цілі аналітичної онтології. Термінологічна ясність як основна вимога аналітичної філософії. Аналіз мови і проблема буття. Парадокс Б.Рассела і проблема філософії мови. Основні проблеми філософії науки XX століття.

«Лінгвістичний переворот» Л. Вітгенштайна. Віденський філософський гурток і концепція неопозитивізму. Аналітична філософія і проблема наукового пізнання. Мовленнєвий акт предикації. Проблема універсалій в аналітичній філософії. Реалізм і номіналізм у сучасній інтерпретації. Проблема референції в аналітичній онтології. Принцип тотожності Ляйбница. Принцип

тотожності Квайна. Синхронна і діахронна тотожність. Модальність *de dicto* і *de re*. Поняття партикулярній. Партикулярія персони. Однокатегоріальна онтологія та проблема фізичного об'єкту. Властивості у класичному розумінні. Властивості в аналітичній онтології. Людина як буття, що не зводиться до інших буттєвих форм. Духовне буття. Природа ідеального як філософська проблема. Свідомість і суб'єктивність. Парадокси особистої ідентичності в класичній і сучасній філософії. Психофізична проблема в класичній та сучасній філософії. Культура як рід буття, горизонт людських ідеалів і цінностей.

ІХ. Теорія пізнання

Цінність пізнання. Пізнання і практика. Історична еволюція понять суб'єкта та об'єкта пізнання. Розрізнення предмета і об'єкта знання. Проблема підстав і передумов знання. Фундаменталізм та антифундаменталізм. Знання і думка. Сумнів, його функція в пізнанні. Співвідношення абсолютного і відносного в знанні. Істина як характеристика знання і цінність культури. Класична концепція істини (Аристотель): істина – відповідність знання речам. Проблема обґрунтування критерію істини (парадокс «регрес в обґрунтуванні»). Ієрархія критеріїв істини в класичній філософії: очевидність чуттєвих даних, логічна коректність, раціональна інтуїція. Культурно- історична практика як критерій істини. Некласичні концепції істини: істина як переживання суб'єкта, як узгодженість пропозицій науки з чуттєвим досвідом індивіда, як продукт базисних угод про сенс використовуваних понять, як умова «правильної комунікації», соціального консенсусу, як узгодженість і несуперечність знання, як корисність. Спроби елімінації поняття істини. Істина як регулятивний ідеал пізнання.

Раціональність пізнання і діяльності. Розбіжність «реальної» та «ідеальної» раціональностей. Розумна раціональність як основа критичної рефлексії над розумовою раціональністю. Поняття наукової раціональності. Проблема демаркації науки і метафізики. Спроби визначити сферу наукової раціональності за допомогою жорстких критеріїв («критеріальний підхід»). Конфлікт цього підходу з історією науки. Моделі раціональності, засновані на поняттях узгодженості, емпіричної адекватності, простоти, зростання емпіричного змісту. Раціональність як «інтерсуб'єктивність» або забезпечення продуктивної інтелектуальної і практичної комунікації. Різноманіття форм «інтерсуб'єктивності». «Критико-рефлексивний» підхід до визначення

раціональності. Проблема раціонального зміни критеріїв раціональності. Ідея додатковості як базисний методологічний принцип теорії раціональності.

Філософія як загальна теорія методу. Поняття наукового методу. Структура і динаміка наукових теорій. Проблема виникнення нового знання. Традиція і творчість. Інтуїція, уява, фантазія в процесах пізнання. Проблема розуміння. «Герменевтики коло». Розуміння як засвоєння смислу, наділення смислом, спільне творіння смислу в процесах творчої комунікації. Свідомість, підсвідомість, несвідоме у творчості. Евристика як комплексна проблема теорії пізнання.

Категорії філософії. Історичний і культурно-обумовлений характер філософських категорій. Взаємозв'язок філософських і загальнонаукових категорій. Філософський і природничо-науковий сенс «онтологічних» категорій (простір, час, причинність, випадковість, система, організація і самоорганізація, можливість і необхідність). Категорія свободи, її фундаментальне значення для філософського світогляду. Категорія розвитку: розвиток і прогрес, революція й еволюція. Світ як система систем. Загальний взаємозв'язок як пояснювальний принцип розвитку. Поняття саморозвитку. Особливості розвитку процесів пізнання, систем знання, ідеальних і ціннісних форм.

ЛІТЕРАТУРА

Основна (базова)

1. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу. Навч. посібник. – Львів, 2009.
2. Карась А. Філософія: предмет та історія: Текст лекцій. – Львів, 1994.
3. Предмет і проблематика філософії: Навчальний посібник (за заг. ред. М. Скринника і З. Скринник). – Львів, 2001.
4. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. – 5-те вид., стереотипне. – Львів, 2007.
5. Кримський С. Запити філософських смислів. – К., 2002.
6. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен-Львів, 1995.
7. Скотний В. Філософія: історичний і систематичний курс. – К., 2005.
8. Петрушенко В. Л. Епістемологія як філософська теорія знання. – Львів, 2000. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів, 2006.
9. Філософія: предмет, історія, проблеми. Текст лекцій (під ред. Карася А.Ф., Скринника М.А., Пашука А.І.). – Львів, 1994. – ч. 1.

Додаткова

1. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. – К., 1996.
2. Волковецький С., Петрів Я. Про Українську національну ідею як духовний закон нації // Просвіта Прикарпаття. 2020. <http://uaprosvita.if.ua/про-українськунаціональну-ідею-як-ду/>
3. Гусев В. І. Вступ до метафізики. – К., 2004.
4. Захара І. Від кордоцентризму до раціоцентризму // Записки НТШ: Праці історично-філософської секції. – т. ССLVI. – Львів, 2008. – С. 459-468.
5. Кемп П. Переосмислення філософії як сили слова // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. – Львів, 2008. – № 11. – С. 7-14.
6. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К., 2005.
7. Мірчук І. Вступ до філософії. – Мюнхен, 2006.
8. Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. – 784 с. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія: навч. посібник. – К., 1996.